

Branko BEGOVIĆ

Tri barokna sakralna bisera u Kloštru Podravskom

(Prilog povijesti umjetnosti Podravine)

Na području današnje općine Kloštar Podravski sačuvano je nekoliko vrlo vrijednih umjetnina i spomenika barokne umjetnosti. Spomenimo župnu crkvu svetog Benedikta koja je građena tokom cijelog 18. stoljeća čini se, na mjestu nekadašnjeg, srednjovjekovnog benediktinskog samostana kojega su dijelovi ostali sačuvani u tom zdanju. Pored crkve nalazi se i barokna zgrada župnog dvora koji čuva, između ostalog, i relativno bogatu knjižnicu iz 18. stoljeća. U nedalekom Prugovcu sačuvan je, što je dosta rijetko u Hrvatskoj, antependij (služio kao pokrov donjeg dijela oltara) sa samog početka 18. ili čak iz 17. stoljeća. Pored toga tu je, npr. dosta inventara i skulptura koji su nekada bili pilovi, a danas su u sastavu neke kapelice. Ovaj naslov ukratko prikazuje baroknu sakralnu umjetnost, arhitekturu, skulpturu i slikarstvo župe.

Župna crkva svetog Benedikta u Kloštru Podravskom

U predtursko doba na mjestu Kloštra Podravskog postojala je utvrda koja je imala osrednje imanje pod nazivom Gorbonuk. Tu je postojao i samostan (franjevački?), no sve je to prestalo postojati 2. kolovoza 1552. godine kada je posljednji vlasnik Franjo Taši dao spaliti sve preostalo i napustio ovo mjesto. Na ovome mjestu naselje se obnavlja u drugoj polovici 17. stoljeća i ostaje u sastavu Vojne krajine sve do ukidanja. Navodi se podatak iz 1698. godine da je Kloštar i Črešnjevicu posvojio grof Ratkay, zapovjednik Đurđevca.

Nakon gotovo sto godina obnavljaju Kloštrani i svoju župu, a počinju uređivati i ostatke najvjerojatnije samostanske (?) srednjovjekovne crkve. Župa je obnovljena 1702. godine, a prve podatke o stanju (današnje) crkve imamo u vizitacijama 1706. godine. Tada je crkva iako oštećena trebalo popraviti jedino krovšte, dok je brod i apsida u stvari ostatak srednjovjekovne zidane crkve. Tada su se još uvijek vidjeli prozori šiljastog, gotičkog svršetka. Te godine crkva nema zvonika, a osnivanjem župe dobiva patrona svetog Benedikta, kao sjećanje, prema predaji koja kaže da se ovdje nalazio benediktinski samostan iako je vjerojatnije da je bio franjevački. Zvonika crkva neće dobiti još dosta vremena, a 1710. godine bilježi se postavljanje jednog manjeg zvona na stupove pored crkve, a do 1733. izgrađen je manji drveni zvonik na crkvi i u njega stavljeno jedno zvono. No ni to nije dugo trajalo jer je požar od 1738. odnio i zvonik i zvono. Nakon toga načinjen je novi drveni zvonik, ali je udar groma izazvao ponovni požar u kojem je izgorio i krov i zvonik 1786. godine pa su župljani naredne, 1787. godine konačno krenuli u izgradnju zidanog, današnjeg zvonika, što je i osnovni izgled današnje građevine. Zanimljivo je spomenuti da je 1829. godine i u novi zvonik udario grom i zapalio ga, a tom su prilikom ponovno rastopljena zvona.

Tokom narednih stoljeća građevina je doživljavala brojne sitnije obnove i preinake, a posljednja obnova je bila posljednjih godina kada je sanirano krovšte i zidovi sa unutrašnje i vanjske strane. Stoga je građevina u izvanredno dobrom stanju.

Kako je vidljivo iz tlocrta crkva je jednobrodna. Sa svake strane ima po jednu kapelu. Južna kapela Srca Isusova je zidana do 1733., a kapela Žalosne Gospe 1762. godine. Crkva je jednobrodna sa poligonalnom barokinzirom apsidom. Osnova apsida sasvim sigurno je iz predturskog, gotičkog vremena, a sačuvano je četiri kontrafora sa južne i istočne strane. Godine 1787. kada je zidan zvonik, dozidan je i kor na zapadnoj strani građevine. Sve do kraja 18. stoljeća crkva je potpuno uređena na kasnobarokni način. Na zidovima horizontalno na visini blizu krovništa dodaju je profilacije, te brojni pilastri i u unutrašnjosti i na vanjskoj strani. Najbogatije profilacije i rajraskošnije djeluje pročelje gdje su odmah od ulaza na južnoj strani stepenice za ulaz na kor. Na južnoj strani lađe nalaze se 2 barokna prozora (zaobljeni gornji dio), dok je na južnoj samo jedan. Manje prozore imaju kapelice, dok se na apsidi nalazi jedan manji prozor tipa rozete. Cijeli interijer ne odiše prozračnošću iako je crkva prostrana i velika (dužine 26,5 m, a širine 7,6 m), a dopunjuju je kapelice koje su veličine 6,4 x 6,1 m. Cijeli tlocrt crkve ima oblik križa. Zvonik je tipično kasnobaroknog tipa, elegantan i skladnih dimenzija kakvih sličnih imamo širom Podravine, a završava gornjom kapom na kojoj su četiri lanterne sa križem jabukom i gromobranom. Paškal Cvekan kaže slijedeće za zvonik: "Toranj je podignut u sredini crkvene fasade sa zapadne strane s kojom sačinjava cjelinu i u kvadratu iznose stranice 5,13 x 5,13 metara. Na njemu su ulazna vrata i prolaz u lađu crkve. Nad ulaznim dvokrilnim vratima 260 x 193 cm uokvirenima kamenim dovratnicama, uklesana je godina 1805. kao godina posvećenja crkve. U najvišem djelu zidanog tornja u predjelu zvona na sve četiri strane nalazi se po jedan prozor. Pored tih prozora na sve četiri strane nalaze se brojčanici s kazaljka sata (1896). Završna, drvena kapa obučena limom elegantno je barokna oblika, a napravljena je poslije požara 1829. za župnika Gregurića između 1831.-1840. godine."

Sve do kraja 19. stoljeća crkva je bila bogata ambijentalnim vrijednostima baroknoga doba, dok se danas u unutrašnjosti nalaze oltari i namještaj uglavnom neogotičkog i novijeg sloga. Inače župna crkva je dosta bogata sakralnim umjetninama i baroka i drugih razdoblja, te ima veliku i vrijednu knjižnicu. Sakristija se nalazi na sjevernoj strani i potječe iz prve polovice 19. st.

Župna crkva sv. Benedikta u Kloštru Podravskom pored koje se nalazi barokni župni dvor (građen sredinom 18. st.) i koji čine svojevrsnu zasebnu cjelinu, rijedak je primjer odlično sačuvane arhitekture baroknoga doba.

Kiparska skupina "Bijeg u Egipat" u Kloštru Podravskom

Kada se dođe u Kloštar Podravski, u njegovom samom centru, prvo ćemo zapaziti veću kiparsku grupu koja predstavlja bijeg Josipa i Marije sa Isusom u Egipat. Kažimo odmah da ovo nije izvorno klesarsko djelo iz 18. stoljeća, već je replika iste koja je izrađena 1890-ih godina, dok je na postamentu skulpture uklesana 1899. godina.

Skupina prikazuje svetog Josipa koji hoda sa desne strane od Marije koja drži u naručju Isusa i postrance sjedi na magarcu. Smještena je tako da oni putuju prema zapadu.

Sudeći prema sačuvanom opisu iz 1780. godine može se zaključiti da se radi o vjernoj kopiji koja i danas ima brojne barokne elemente. Skupina je i nekada bila ograđena željeznom ogradom unutar koje su cvjetali zasađeni ljiljani i ruže. Na nekadašnjem postolju bio je uklesan tekst Mateja (Mt 2, 13) iz Svetog pisma "aCCe angelVs Dnl apparVlt In soMnls Ioseph aLens: surge et accipe Puerum et matrem ejus, et fuge in Egiptum." ("Gle, anđeo Gospodnji javi se Josipu u snu govoreći: ustani i uzmi Dijete i njegovu Majku i bježi u Egipat").

Kiparska skupina "Bijeg u Egipat" u centru Kloštra Podravskog.

Istaknuta slova odaju 1766. godinu što je bila godina izrade. Taj tekst nije nanovo uklesan budući da ne bi odgovarao godini izrade. Do 1890. godine izvorna skupina koja je bila izrađena čini se od kamena vapnenca i obojana i djelomično pozlaćena toliko je dotrajala da je tadašnji kloštranski župnik Josip Vagner odlučio ju zamijeniti drugom. Tko je bio autor ove kopije, a kao i originala nije poznato, kao što nije jasno zašto je uklesana 1899. godina, a u župskoj Spomenici se navodi da je izrađena devet godina ranije, 1890. godine. Sve do kraja 1980-ih i ta nova skupina već je bila vrlo oštećena, pa se odlučilo pristupiti obnovi. To je i učinjeno no još i sve do danas nije obojana. Ovo je jedan od rijetkih kiparskih primjera sakralne umjetnosti u prostoru (kakvih ima npr. u Legradu) i premda je replika baroknog rada.

Antependij sa oltara sv. Barbare iz kapele u Prugovcu.

Antependij oltara kapelice sv. Barbare u Prugovcu

Sudeći prema ranijim istraživanjima na području današnjeg Prugovca postojalo je naselje u antičko doba. Predmnijeva se postojanje rimske *mutatio* postaje *Carrodunum* koja se nalazila negdje oko današnje kapelice svete Barbare. Na istome mjestu 1334. godine u Ivanovom popisu crkava i kapela spominje se crkva sv. Nikole (*“ecclesia sancti Nicolai filiorum Porog”*). 1501. godine popis guščanskog arhidakonata spominje župnika u Prugovcu (*“plebanus in Prugovcz”*), što govori da je u srednjem vijeku Prugovac imao svoju zasebnu župu, ali se spominju i plemići *“de Porog”* koji su čini se ovdje imali i utvrdu, kao i posjed. Nakon istjerivanja Turaka iz Slavonije naselje se obnavlja krajem 17. st., ali ne i župa. Mještani prvih desetljeća 18. stoljeća grade kapelu svete Barbare i naselje biva pripojeno 1702. godine obnovljenoj župi svetog Benedikta u Kloštru Podravskom u čijem se sastavu nalazi i danas. Kada je točno bila izgrađena nije poznato no postoje indicije koje govore da je svetište, koje se spominje i 1733. godine bilo zidano, da jednim dijelom ima osnovu srednjovjekovne župne crkve svetog Nikole. Sve do 1868. godine lađa kapele je bila drvena, kada se zida nova, današnja.

Jedan od najvrjednijih sačuvanih predmeta na području cijele župe upravo potječe iz ove kapele. To je antependij svete Barbare koji je nekada stajao na glavnom oltaru svete Barbare (koji je izrađen čini se početkom 18. st.), a danas je premješten u župni dvor u Kloštar Podravski.

Sam oltar, prema opisima iz kanonskih vizitacija i današnjem stanju, je ranobaroknog tipa kraja 17. stoljeća ili samog početka 18. stoljeća. Postoji i prvi dosta dobar opis iz 1733.

godine, tako da je sasvim sigurno izgrađen barem desetljeće ranije. Prema nekim podacima potječe iz 1714. godine, pa se ta godina uzima i za izradu antipendija.

Na antipendiju (koji se sastoji od tri slike) izrađenim tehnikom ulja na platnu je prikazana mučenica sveta Barbara koja je smještena između dva bokora cvijeća u vazama vrlo živih boja. Dimenzije su mu 168 x 96 cm dok su sve tri slike dimenzija 54 x 54 cm smještene u nizu u središnjem dijelu.

Andela Horvat napominje da su vaze sa cvijećem izrađene pod utjecajem sjevernjačkog slikarstva (Njemačka, Austrija) 17. stoljeća. Moguće je da su i izrađene negdje u Njemačkoj, a mogu se staviti u vezu i sa njemačkim slikarom Peterom Binoitom koji je u prvoj polovici 17. stoljeća slikao slične slike. Da li je antipendij iz 1714. godine, ne možemo sigurno tvrditi, ali je svakako od prije 1733. godine. Raskošno raznoliko i šareno cvijeće u trbušastim vazama izvanredno profinjene izvedbe izvrsni su radovi baroknog nepoznatog majstora koji je bio u doticaju sa germanskim podnebljem - ili su čak nabavljene sa tih prostora (?). Za razliku od raskošnog cvijeća sveta Barbara prikazana je relativno jednostavno ispod crvenog plašta i teško se može staviti u vezu sa slikarom koji je radio ostale dvije mrtve prirode. Opširnija analiza i studija možda bi dala jasnije odgovore vezane za ove tri slike.

Cijeli antipendij u dosta je lošem stanju i bilo bi ga potrebno što hitnije restaurirati budući da je jedan od bisera umjetnosti toga doba Podravine, ali i šireg dijela Hrvatske, međutim, nedostatna su novčana sredstva.

Izvori i literatura:

- B. Begović: *Prilog poznavanju starih putova i naselja u Podravini*, Podravski zbornik 1986., Koprivnica 1986.
- B. Begović: *Barok Podravine* (rukopis), 1989-2004.
- P. Cvekan: *Od Gorbonuka do Kloštra Podravskog*, Kloštar Podravski 1990.
- A. Horvat: *O baroku u srednjoj Podravini*, Podravski zbornik 1977., Koprivnica 1977.
- A. Horvat: *Barok u Hrvatskoj*, Zagreb 1982.
- R. Horvat: *Župe u Hrvatskoj Podravini*, Zagreb 1941.
- *Spomenica župe svetog Benedikta u Kloštru Podravskom*.
- Arhiv župe sv. Benedikta u Kloštru Podravskom

* župna crkva - tlocrt, skica inž. Z. Horvata (1990.)
Fotografije: Branko Begović